

यतः आनंदात्मनः आनंदात्थेवखल्विमानिभूतानिजायंते आनंदेनजातानिजीवंति आनंदंप्रयंत्यभिसंविशंतीतिश्रुतेः सृष्टानितत्रैवल्यंयांति यतइतियच्छब्दार्थमाह महाभूतानिपृथिव्यादीनिभूतेभ्यः जरायुजादिभ्यःउत्पद्यंते सागरस्योर्मयोयथेति अत्रजरायुजादिभ्यःखाद्युत्पत्तिलयौवदतातेषामानंदरूपत्वमुक्तं खादीनांचस्वमाकाशादिवक्त्वनामात्रत्वंचोक्तं ॥ ६ ॥ प्रसार्येति भूतानिखादीनि भूतात्मा जीवः यतः भूतान्येवदेहाद्याकारेणपरिणतानिआत्मत्वेनमन्यमानः अस्तिखल्वन्योऽपरोभूतात्मायोयंसितासितैःकर्मफलैरभिभूयमानः सदस्योनिमापद्यतइतिश्रुतिप्रसिद्धेश्च एतेनकूर्मादंगानीववियदा दीनिप्रतीचोनन्यानीत्युक्तं॥७॥ननुकथंभौतिकेभ्योभूतोत्पत्तिःनहिपुत्रात्पितोत्पद्यतइतिचेत्अत्रब्रूमः बीजाद्वटोवटात्बीजानिबीजेभ्योवटाइतिवद्विष्यतीति ननुतत्रप्रतिबीजंसूक्ष्मरूपेणवटोस्तिअंकुरोन्मु खतितिणीबीजोदरेकत्स्नतितिणीसन्निवेशदर्शनात् तर्हिप्रत्यगभेदेनगृहीतेदेहेसूक्ष्मरूपेणमहाभूतानिसंतीतितुल्यमित्यभिप्रेत्याह महाभूतानीति भूतकृद्ईश्वरः सर्वभूतेषुशरीरेषुपंचमहाभूतानिअकरोदेव कृतेषुच

यतःसृष्टानितत्रैवतानियांतिपुनःपुनः ॥ महाभूतानिभूतेभ्यःसागरस्योर्मयोयथा॥६॥प्रसार्यचयथांगानिकूर्मःसंहरतेपुनः॥तद्वद्रूतानिभूतात्मासृष्टानिहरते पुनः॥ ७॥ महाभूतानिपंचैवसर्वभूतेषुभूतकृत् ॥ अकरोत्तेषुवैषम्यंतत्तुजीवोनपश्यति ॥ ८ ॥ शब्दःश्रोत्रंतथाखानित्रयमाकाशयानिजं ॥ वायोःस्पर्शस्तथा चेष्टात्वकैवत्रितयंस्मृतं ॥ ९ ॥ रूपंचक्षुस्तथापाकस्त्रिविधंतेजउच्यते ॥ रसःक्लेदश्चजिह्वाचत्रयोजलगुणाःस्मृताः ॥ १० ॥ घ्रेयंघ्राणंशरीरंचएतेभूमिगुणा स्त्रयः ॥ महाभूतानिपंचैवषष्ठंचमनउच्यते ॥ ११ ॥ इंद्रियाणिमनश्चैवविज्ञानान्यस्यभारत ॥ सप्तमीबुद्धिरित्याहुःक्षेत्रज्ञःपुनरष्टमः॥१२॥चक्षुरालोचनायैव संशयंकुरुतेमनः ॥ बुद्धिरध्यवसानायक्षेत्रज्ञःसाक्षिवत्स्थितः ॥ १३ ॥ ऊर्ध्वंपादतलाभ्यांयदर्वाक्रोर्ध्वंचपश्यति॥ एतेनसर्वमेवेदंविध्यभिव्याप्तमंतरं॥१४॥

तेषुवैषम्यंवैलक्षण्यंपार्थक्येनावस्थितत्यंतत्तुजीवोदेहाद्यात्माभिमानीनपश्यति देहेकःपार्थिवोशःकःआप्यइतिनजानाति अयंभावः जीवत्वाभिमानत्यागेखलुस्वस्यसर्वकारणत्वंयाहं तदभावात्तुस्वमे गृह्यमाणमपितन्नश्रद्धते ततश्चनबाह्यांतरसृष्टयोःसत्यत्वमिथ्यात्वेनिश्चिनोति ततोभेददृष्टेरबाधादध्यतइति ॥ ८ ॥ जीवस्यजगदुपादानत्वप्रथनायतस्यात्मभूतेदेहेखाद्यंशान्विभजते शब्दइत्यादिना खा निच्छिद्राणि आकाशएवयोनिःकारणंतज्जं ॥ ९ ॥ पाकःअन्नादिपक्तिस्तद्धेतुः ॥ १० ॥ पंचैवदेहस्थानीतिशेषः ॥ ११ ॥ इंद्रियाणिभूतेष्वंतर्भूतानि मनइतिकर्ताजीवउच्यते अस्यविज्ञानानिचवृत्ति रूपाणि एतदुभयात्मिकाबुद्धिःसप्तमी क्षेत्रज्ञःसाक्षी ॥ १२ ॥ चक्षुरितिपंचानामुपलक्षणं आलोचनायविषयग्रहणाय अध्यवसानायनिश्चयाय क्षेत्रज्ञः साक्षीवत्उदासीनबोधरूपत्वात् साक्षित्वस्यापि साक्ष्योपाधिकत्वान्नात्मधर्मत्वमितिवत्करणेनदर्शितं ॥ १३ ॥ ऊर्ध्वमिति पादतलद्वयमारभ्यऊर्ध्वस्थितंशरीरंउपर्यधश्चयत्साक्षिचैतन्यंपश्यति एतेनइदंबहिर्दृश्यमानंअंतरंव्योमोदरंकृत्स्नव्याप्तं ॥ १४ ॥